

Unutma, Anımsama, Yok Sayma ve Pazarlık Üzerine: Anıtsal Bir Heykel Olarak Barış Kızı Heykeli

On Forgetting, Remembering, Ignoring and Negotiation: Statue of a Girl of Peace as a Monumental Statue

Esengül Danişan Artan*

Öz

Asya Pasifik Savaşı (1932-1945) sırasında hâlihazırda sömürge ülkesi olmasından dolayı kadın “temin” etmenin kolay olduğu ülke Kore kadınları çoğunlukta olmak üzere sayıları yüzbinleri bulan Doğu Asya kadınları Japonya’nın askeri üslerinde seks kölesi olmaya zorlanmış, sistematik tecavüze ve şiddete uğramışlardır. 1990 yılında ilk kez Koreli Kim Hak Sun’un bir TV programında konuşması ile yıllar süren suskunluk bozulmuş, bu şiddete maruz kalmış birçok kadın konuşmak üzere öne çıkmıştır. Bir özur ve tazminat hareketi ile yola çıkan “comfort women” olmak zorunda bırakılmış kadınlar büyük destek görürken; bu destekler kendilerini ve yaşadıklarını temsil eden heykellerle ulusötesi bir harekete dönüşmüştür. Makale söz konusu heykellerden ilki olan Barış Kızı Heykeli üzerinden bir temsil mekânının toplumsal ve bireysel hafızada etkisini hafıza, mekân ve temsil mekânı kavramları üzerinden tartışmayı amaçlamıştır. Bu bağlamda makalenin temel argümanı heykel sanatı ile bir temsil mekânı yaratılabileceği ve bu temsiliyetin toplumsal hafızayı şekillendirmek üzere kurgulanmasının mümkün olduğudur.

Anahtar Kelimeler: Savaş, konfor kadınları, hafıza, kent mekânı, temsil mekânı, heykel.

Abstract

During the Asia-Pacific War (1932-1945), East Asian women, whose numbers are hundreds of thousands, mostly Korean women, where it is easy to provide women due to being a colonial country, were forced to become sex slaves in Japan’s military bases, and were subjected to systematic rape and violence. Years of silence was broken with the speech of Korean Kim Hak Sun on a TV program for the first time in 1990, and many women who were exposed to this violence came forward to speak. While women who were forced to become “comfort women”, who set out with an apology and compensation movement, received great support; these supports turned into a transnational movement with statues representing themselves and their experiences. This article aims to discuss the effect of a spaces of representation, on individual and collective memory through the concepts of memory, space and representation space through the first of these sculptures, Statue of a Girl of Peace. In this context, the main argument of the article is that a representation space can be created through the art of sculpture and this representation is possible to construct to shape collective memory.

Keywords: War, comfort women, memory, urban space, spaces of representation, statue.

*Dr. Öğretim Üyesi Esengül Danişan Artan, Tarsus Üniversitesi, İktisadi İdari Bilimler Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü. Mersin-Türkiye. E-posta: esenguldanişanartan@tarsus.edu.tr. ORCID No: 0000-0003-4143-3104.

Kadınlar da Savaşı Yitirdi

*“Enrica: Savaşı kazandığınıza göre, karınızın değeri arttı demektir.
Komiser: Savaşı kaybeden benim ülkem olsaydı, karım sizden daha az para edecekti...”
Cruzio Malaparte†*

I. Giriş

Savaşın cephe gerisindeki kaybedeni kadınların etinin pazara çıktığı, seks kölesi yapıldığı dönemler çok uzak bir tarih olmamakla birlikte farklı coğrafyalarda tarihi birer trajedi ve diplomatik krizlerin tetikleyicisi olarak tartışmalı yerini korumaktadır. Şüphesiz ki Platon (2005: 132-139) Devlet kitabında iyi savaşan askerlere kadınlarla daha fazla yatma hakkı verin ki kendileri gibi üstün nitelikli çocukları olsun[‡] derken seks köleliğini tarif etmemiştir fakat tarih kadınlar adına düşünen, karar veren erkeklerin tarihidir çoğu kez. Savaşların tarih yazımı cephede verilen mücadele üzerinden şekillenirken, geride kalanlar için de tarih farklı sömürü hikâyelerini beraberinde getirmiştir. Dünyanın hemen her yerinde savaşın kazananına düşen ganimetlerinden biri olan kadınların savaş sürecinde metalaştırıldığını savlamak yanlış olmaz. Bu bağlamda örtülü bir şekilde “comfort women” olarak adlandırılan yoğunlukla Kore’den olmak üzere birçok Asya ülkesinden yüz binlerce genç kadının Japon askerleri için cinsel köleliğe zorlandığı 1932-1945 yılları süregiden Asya-Pasifik Savaşının cephe gerisinde yazılan en önemli tarihlerden birisi olarak hala tartışmalı yerini korumakta olan mevzunun; bu süreçlerden biri olduğunu iddia edebiliriz.

1910-1945 yılları arasında Japon İmparatorluğu sömürgesinde olan Kore yarımadasından zorla götürüldüğü düşünülen Koreli kadınlar ve söz konusu cinsel köleliğin unutmaya ve anımsama biçimleri Japonya ve Güney Kore arasında süregelen diplomatik çatışmalardan en önemlilerinin temelinde yatmaktadır (Inuzuka, 2021). Otuz beş yıl boyunca Japon İmparatorluğu Kore toplumunu, mekânını ve insanlarını önemli ölçüde dönüştürürken; siyasi, ekonomik, fiziksel ve kültürel olarak Kore toplumu ve mekânı sömürgeleştirilirken, sayıları kesin olarak bilinmese de 200.000 kadar kadının 1932-1945 Asya-Pasifik Savaşında Japon askerleri tarafından zorla alıkonulduğu ve seks köleliğine zorlandığı tahmin edilmektedir (AWF, 1996; Soh, 1996; Joo, 2019: 84). Yirminci yüzyılın sonlarında gündeme gelerek Japonya ile söz konusu kadınların ülkeleri arasında başlayan diplomatik kriz, bir süre sonra Amerika Birleşik Devletleri ve Avrupa’yı içine alarak

† (Malaparte, 1965: 23). Kadınlar da Savaşı Yitirdi adlı aynı oyunda, İtalyan yazar Cruzio Malaparte İkinci Dünya Savaşı sonunda işgal altındaki Avusturya’da kadınların uğradığı sistematik tecavüzleri ve sürgünleri ele alır. Düşman askerlerinin “ihtiyaçlarını” karşılamaya uygun olduğu düşünülen özellikle soylu iken yoksul düşmüş kadınların seks köleliğine zorlandığı oyunda Enrica kendisini, kaybettiği eşinin annesi ve kız kardeşleri için feda ederken bulur. Enrica’nın savaşın kazananı komutan ile yaptığı pazarlık sırasında geçen bu sözleri oldukça kayda değerdir.

‡ “Savaşta ve barışta üstün yeteneklerini kanıtlayan genç erkeklere birtakım ödüller ve nişanlar dışında bir de kadınlarla daha fazla yatma hakkı verilmeli ki bu babalardan kendilerine benzeyen daha fazla çocuk dünyaya gelsin.” (Platon, 2005: 132). “Zaten, cesur savaşçılara diğer yurttaşlara göre daha çok sayıda evlilik yapma izni vermiştik. Ayrıca, ontara eş seçiminde daha fazla özgürlük tanımiştik ki dünyaya bol bol kendileri gibi üstün nitelikli çocuklar getirebilsinler.” (Platon, 2005: 139).

genişlemiştir. “Comfort women” iken savaşın nihai olması ile ülkesine dönebilen kadınların destekçileri Kore’de başlayan sivil bir hareketle ilk kez 2011 yılında Seul’daki Japon Büyükelçiliği’nin önüne Barış Kızı Heykeli adını verdiklerini ve diğer “comfort women” meselesini temsil eden heykellere ilham olan heykeli inşa edip kamusal alanlara dikerek toplumsal hafızada yer edinmeye çalışmışlar; bir süre sonra farklı ülkelerde de destekçi bularak bu heykelin replikaları ile sayılarını artırmışlardır.

Bu bağlamda makalenin amacı, tarihsel ilişkileri çok eskilere dayanan iki komşu ülkede diplomatik krize sebep olan kentsel bir yapının -heykel-geçmişte yaşananlardan dolayı sorumluluk alma, özür dileme ve en önemlisi toplumsal hafızaya bu tarihi trajediyi sunmayı sağlamak üzere inşa edilmiş görevini deşifre etmektir. Diğer bir deyişle, bu çalışma ile bir anıtsal heykelin toplumsal pratiklerdeki konumunu ve bunların mekânsal niteliğini incelemekten ziyade bir özelliğin üretimi için çalışan temsil mekânının üretiminde rol alan heykele ve o heykelin işaret ettiği tarihsel trajediye odaklanmak olmuştur. Güney Kore, Amerika Birleşik Devletleri, Kanada, Almanya, Avustralya ve Filipinler’de (kaldırılmıştır) kamusal alanda özellikle Japon Büyükelçiliği etrafında yer seçilen comfort women heykellerine ilişkin bir anlam arayışı bu makale açısından önemli olmuştur.

Diğer bir deyişle, Asya Pasifik Savaşı sırasında Japon askerlerine seks köleliği yapmaya zorlanmış yüz binlerce kadınının yaşadıklarının kolektif hafızada yer alması adına yapılan bu anıt heykellerle, yerleştirildikleri mekânlar da göz önünde bulundurulduğunda Japonya’ya meydan okuma amacı oldukça açık bir şekilde gözlemlenmektedir. Bu bağlamda, bir savaş hafızasının, inkâr ya da kabul edilme tutumuna bağlı olarak, hafıza ve mekân ilişkisi tartışmalarında Maurice Halbwachs’ın Kolektif Hafıza ve Pierre Nora’nın Hafıza Mekânları kavramsallaştırmaları esas alınırken; kentsel bir heykelin ve konumlandığı mekânın rolü Henry Lefebvre’in temsil mekânları doğrultusunda tartışılacaktır. Türkçe literatür (Çelik, 2020; Filiz, 2019) de dahil olmak üzere son yıllarda çokça tartışılan bu konu, bu makalede farklı olarak temsil mekânı, heykel sanatı, mekân üretme politikaları ve söz konusu üretimin toplumsal hafızadaki yansımalarına unutmama ve anımsama pratikleri kapsamında yer vermesi açısından önemlidir ve diğer çalışmalardan bu bağlamda ayrılmaktadır. Barış Kızı Heykeli’nin toplumsal hafızaya sunduğu ve anımsattığı comfort women meselesi üzerinden tarihsel gerçeklik tekrar tartışmaya açılmış; unutulmuş, yok sayılanlar maddi bir gerçeklik üzere yeniden gözden geçirilmek üzere tartışılmıştır.

II. Tarihsel Politik Arka Plan: Sessiz Tarihin Ardında Kadınlar

Literatüre “comfort women⁵” olarak geçen seks köleliği sistemi 1930’ların sonunda askeri fuhuş olarak kurumsallaşmış Japon ordusunun Asya-

⁵ Comfort Women terimi Türkçeleştirilmek istendiğinde Google Translate’in birebir çeviri ile “rahat kadınlar”; Tureng sözlüğün ise içeriği baz alarak “seks köleleri” olarak çevirdiği görülmektedir. Koreli “comfort women” olmak zorunda bırakılmış kadınlar seks kölesi tabirinden oldukça rahatsız olmuşlar ve seks köleliği anlamına gelen bir tabirin kullanılmasını kesinlikle reddetmişlerdir (Hankyore, 2020 aktaran Ushiyama, 2021: 1260). Bunun yerine ise “comfort woman” anlamına gelen “위안부” kelimelerinin kullanımını tercih etmişlerdir.

Pasifik operasyonlarının ayrılmaz bir parçası halini almış ve nihayet ancak 1945'te savaş sona erdiğinde dağılmıştır. Japon askerlerinin olası tecavüzünü önlemek amacıyla ilk kez Şangay'da kurumsallaşırken, literatüre Nanking Katliamı olarak geçen olaylarda Çin'in o dönemki başkenti Nanking'in işgali sırasında ve sonrasında Japon askerleri katliama ve tecavüze altı hafta boyunca devam etmiş ve yaklaşık 300.000 sivil ve silahsız asker ölümler; sayıları 20.000 ila 80.000 arasında değişen kadın tecavüze uğramıştır (Morgan, 2002: 237). Bu olay ve sonrasında raporlanan toplu tecavüz vakalarının ardından Japon Ordusu liderleri tecavüzü azaltmak için "recreational centres" ya da "comfort stations" (dinlenme merkezi ya da konfor istasyonları) adını verdikleri alanlarda yasal olarak fuhşun sürdürülebileceği alanlar tasarlamışlardır (Wakabayashi, 2017). Çoğunluğunu Kore ve Çin'den kadınların oluşturduğu Tayvanlı, Filipinli, Endonezyalı, Taylandlı, Vietnamlı ve Hollandalı kadınlar zorla ya da gönüllü bu alanlarda çalıştırılmışlardır. Kadınların bir kısmı yakın aile üyeleri tarafından insan tacirlerine satılırken, bir kısmı memleketlerinden kaçırılmış, bazıları ise sahte beyanlarla işe alınırken, herhangi bir özgürlüğe sahip olmayan bu kadınlar uluslararası arenada seks köleliği olarak kabul edilen şartlar altında sistematik tecavüze ve fiziksel şiddete maruz kalmışlardır (Ushiyama, 2021: 1260).

"Comfort women" tabiri ilk kez 1991 yılında Japonya'daki "comfort stations"dan sağ kurtulabilen Koreli Kim Hak-Sun'un kendi deneyimlerini anlattığı bir televizyon programından sonra ana akım literatürde kullanılmaya başlanmıştır (Tanaka, 2002). Feminist aktivistlerin, sivil toplum kuruluşlarının ve medyanın büyük desteği ile Kim Hak-Sun'dan sonra hayatta kalan diğer Koreli kadınlar da konuşma cesareti göstermişler ve hemen ardından diğer ülkelerde de sessiz kalmak zorunda bırakılmış birçok kadın seslerini duyurmak ve resmi bir özür duymak için harekete geçmişlerdir (Luck, 2018). Kore ile Japonya arasında başlayan diplomatik kriz kısa bir süre içinde Çin, Tayvan, Endonezya, Filipinler ve Hollanda dâhil olmak üzere diğer ülkelerden hayatta kalan kadınların özür ve tazminat çağrısını da içine alarak ulus ötesi bir tazminat hareketine dönüşürken Japonya'nın bu bağlamda diplomatik kriz yaşadığı ülkelerin sayısı da artmıştır (Tanaka, 2002). Başlangıçta konuyla ilgili sorumluluk almayı reddeden Japonya, 1992'de resmi bir özür yayınlamış, devam eden yoğun siyasi baskı üzerine savaş belgelerine inceleme başlatmış ve nihayet "comfort women meselesinin inkârı Japon onurunu lekeliyor diyen" Kabine Baş Sekreteri Yohei Kono aracılığı ile 1993 yılında, savaş sırasında ordunun birçok kadını

Kelimenin Hanja (한자) (Korecenin yazımı için geleneksel Çince karakterlerin kullanıldığı bir yazı sistemi) açılımı 위: teselli etmek (tatmin etmek), 안: rahat, 부: eş/ kadın yani bir araya geldiğinde "teselli eden, rahatlatan kadın" anlamını taşımaktadır. Bu çalışmada seks kölesi tabirini bu zulmü omuzlarında taşımış ve hala taşıyan kadınların isteğine uygun olarak kullanılmaktan özellikle kaçınılmış; rahatlatan kadın kelimesinin ise sosyo-mekânsal, ekonomik, kültürel anlamda kolektif hafızaya dokunmadığı gibi gündelik hayatta da bir karşılığı olmamasından hareketle İngilizce "comfort women" olarak literatüre yerleşmiş terimin kullanımı uygun görülmüştür.

kendi rızası dışında çalıştırdığını itiraf etmiştir (NDTV, 2015). 1993 ve 1995'te bir dizi resmi özür yayınlayan Japonya Hükümeti tazminat ödeme konusunda yükümlülük altına girmekten kaçınmış, bunun yerine 1994'te kurulan Asyalı Kadınlar Fonu ile toplanan özel bağışlar "comfort women" yaşayanlarına yardım ödemeleri olarak verilmiştir (Onuma, 2007 aktaran Ushiyama, 2021). Bu çözüm bir taraftan Japonyalı muhafazakârlar tarafından ortada bir suç olmadığı iddiası ile gereksiz bulunurken; birçok Koreli tarafından da samimiyetsiz bulunarak reddedilmiş, fakat yine de 2007 yılına kadar Güney Kore, Filipinler, Tayvan ve Hollanda'dan hayatta kalan 364 kişiye yardım ödemesi yapılmıştır (AWF, nd.). 1990larda başlayan "comfort women" meselesi Japonya ile komşu Doğu Asya ve Güneydoğu Asya devletleri arasında diplomatik tartışmaların ana gündemini oluştururken, Japonya'nın yaşanan sömürge ve askeri fiillerden yirminci yüzyılın ilk yarısına kadar herhangi bir pişmanlık belirtisi göstermediği zamanlar olarak öne çıkmıştır (Kuki, 2013). 2015 yılında söz konusu diplomatik krizi çözmek üzere bir araya gelen Japonya ve Kore yetkilileri bir anlaşma imzalamışlarsa da bu durum her iki ülkede de kamuoyunu rahatsız eden bir ortam oluşturmaktan öte gidememiştir (Higashi ve diğerleri, 2015). Sağ kanat muhafazakâr Japon halkı ise hükümetin comfort women mağduru kadınların ve ailelerinin onurunun kısa vadeli diplomatik kazanç için fiilen satıldığını ileri sürmüşlerdir (Yamaguchi, 2018). 2015 yılında Kore ve Japonya arasında imzalanan bahsi geçen anlaşma sonrasında 2015-2018 yılları arasındaki olayları görsel siyaset merceğinden inceleyen Chapman (2021) Barış Kızı Heykeli'nin siyasi etkisini tam olarak anlamak için heykeli sadece fiziksel bir tasvir olarak değil, aynı zamanda bir dijital yeniden üretim biçimi olarak değerlendirilmesi gerektiğini zira heykelin mekanik yeniden üretiminin onu fiziksel bir temsil olmanın sınırlamalarından kurtardığını ve Japon hükümetinin önerisine ve Kore hükümetinin suç ortaklığına karşı bir direniş aracı olarak daha çeşitli bağlamlarda etkileşime girmesine izin verdiğini vurgulamıştır. Daha sonra Kore yönetimi anlaşmayı tek taraflı feshederken; Japon yönetimi bu durumu lehine çevirmek, kırılan Japon onurunu onarmak adına uluslararası medyaya baskı yapmak üzere dışışleri temsilcilerini harekete geçirmişlerdir (Higashi ve diğerleri, 2015).

Bu bağlamda "comfort women" meselesi ve tazminat hareketi feministler, kolonyal araştırmalar yapan akademisyenler tarafından çokça çalışılmıştır. Söz konusu dönemde Kore'nin Japonya sömürgesi olması gerçeğinden hareketle Koreli kadınların comfort women olmaya zorlanması hem Kore ulusunu aşağılamak hem de Kore'den kadın temininin görece kolay olması üzerinden tartışılmış ve kolonyal çalışmalar kapsamında değerlendirilmiştir (Chung 1997; Kang 1993; Yun 1988, 1997 aktaran Min, 2003:939). Diğer taraftan Koreli ve Japon birçok akademisyen meselenin özünün toplumsal cinsiyet hiyerarşisinde yattığını vurgulamıştır (Kang and Yamashita 1993; Ueno 1998; Yamashita 1996, 1999 aktaran Min, 2003:939). Toplumsal cinsiyet hiyerarşisine vurgu yapan akademisyenlerin dayandıkları nokta "comfort women" olanların sadece Koreliler olmadığı birçok Asya ülkesinden kadının bu şartlar altında çalışmaya zorlandığı hatta Japon

kadınların da bu sistemin bir parçası haline getirildiği ve bu kadınların genellikle yoksulluk ve sefaletten mustarip kadınlar olmasıdır. Diğer türlü toplumsal cinsiyete dayandırılmayan açıklamaların kadınların “comfort women” olarak yaşadıklarını görmezden gelerek sadece özre ve tazminata odaklandığını savlamışlardır. Oysa Koreli kadınlar sadece cinsel köleliğe zorlandıkları için değil aynı zamanda o süreçte askeri kamplarda yaşadıklarından ve hayatta kalanlar olarak kendi ülkelerine döndüklerinde yine yoksul olmalarından kaynaklı yarım yüzyıl boyunca bu mevzuyu sessiz sedasız kendi içlerinde halletmeye zorlanmalarından dolayı da acı çekmişlerdir (Min, 2003: 939). Bu bağlamda Park (2014 aktaran Ushiyama, 2021) çalışmalarında benzer bir yaklaşımla Kore’de 1987’ye kadar süren askeri otoritenin baskıcı gücü ve hayatta kalan kadınların düşük sosyo-ekonomik statüde olmalarından kaynaklı sessiz kalmaları sebebiyle bu meselenin yirminci yüzyılın sonlarına kadar diplomatik bir mevzu haline gelmediğinden bahsetmiştir. Min (2003: 947) toplumsal cinsiyet hiyerarşisi ve ataerkil toplum üzerinden hem savaş sırasında hem de savaştan sonra sistemi kurduran; sisteme boyun eğdiren ve ortadan kalktığında bile kurbanı hala mağdur eden bu sistemin eleştirilmesi gerektiğini şu şekilde aktarmıştır:

“Ayrıca, Kore’deki ataerkil ideolojiyle bağlantılı cinsel çifte standartlar ve buna bağlı uygulamalar, Koreli comfort women yaşayanlarının normal aile hayatlarını sürdürmelerini engellemede ve yarım yüzyıl boyunca sessiz kalmalarında kilit rol oynamıştır. Böylece, Japonya’daki cinsiyet hiyerarşisi ve ataerkil gelenekler, askeri “comfort” sisteminin kurulmasında emperyal savaşla kesişirken, Kore’deki cinsiyet hiyerarşisi ve ataerkil gelenekler ise Koreli kurbanların cinsel kölelik deneyimlerini doğrultusunda yarım yüzyıl boyunca onları sessiz tutmak için çalışmıştır.”

Tarihsel ve politik olarak “comfort women” olmaya zorlanmış kadınlar bir taraftan sınıfsal olarak diğer taraftan cinsiyet hiyerarşisi içinde ezilip gitmiş kimselerdir denebilir. Nihayet konuşmaları, yaşadıklarını anlatma gücü bulduklarında ise tazminat ve özürden başka talep edebilecekleri bir şey kalmamıştır. Bunların sonucunda kamuda söz konusu kadınlara olan saygı artarken, Kore ulusunun sömürge dönemi ve sonrasında çektiği acıların somut bir kanıtı olarak tarih sahnesinde yerlerini almışlardır. Bu bağlamda, bütün dünyaya yaşadıkları acıları göstermek, toplumsal hafızaya bu tarihi trajediyi sunmak üzere destekçileri tarafından heykeller inşa edilmiş, bu heykeller söz konusu diplomatik krizleri daha da harlamıştır.

III. Unutma ve Anımsama Üzerine: Kolektif Hafıza ve Mekân

Mekân üzerinden hafıza kurgusu kökenleri Antik Yunan’a dayanan bir teknik olarak günümüze kadar gelmiştir. Antik Yunan’da ortaya atılan hatırlama tekniği, hatırlanmak istenen objelerin, simgelerin bir anlam içeriği dâhilinde mimari bir yapı içerisine yerleştirilerek görsel duyu ile hafızayı tetiklemeye odaklanmıştır (Yalım, 2009:159). Geliştirilmiş bu temsili sistem bize mekân ve belleğe ilişkin hafızanın mimari bir kurgu ile canlı tutulabileceğinin bilgisini vermiştir. Lewis Mumford bu hatırlama tekniğini daha büyük ölçeğe kente taşımış ve kentin hafızası olduğunun ve bu hafızanın insanın belleği ile aktarabileceğinden çok daha fazlasını muhafaza edebilme gücüne sahip olduğunun altını çizmiştir (Mumford, 2013:124). Mekânın hafıza

üzerindeki anımsatıcı gücü tarih yazımı ve kolektif hafıza inşası kurgusunda da tartışılan önemli bir konu olmuştur. Hafızayı sosyal bir olgu olarak ele alan Halbwachs kolektif hafızanın çoğu kez mekânsal bir bileşenle ortaya çıktığını savlamış ve belleğin mekânla birlikteliğini şu şekilde vurgulamıştır;

“Uzamsal bir çerçevede gelişmeyen hiçbir kolektif hafıza bulunmamaktadır. Oysa uzam, süren bir gerçekliktir: İzlenimlerimiz birbirini kovalar, zihnimizde hiçbir şey durağan biçimde kalmaz ve eğer geçmişimiz, bizi çevreleyen fiziksel ortam tarafından bilfiil korunuyor olmasaydı, ona ulaşabildiğimizi anlayamazdık. Dikkatimizi uzama, kendi uzamımıza -bizim kapladığımız, sıkça kat ettiğimiz, her zaman erişimimiz olan ve her halükârda, hayal gücümüzün ya da düşüncemizin her an tekrar inşa edebileceği uzama- yöneltmeliyiz; belli bir hatıra kategorisinin ortaya çıkması için, düşüncemizin ona odaklanması gerekir.” (Halbwachs, 2017:154).”

Halbwachs (2017) hatıralarımızın mekân kurgusu içinde var olduğuna vurgu yapmış; mekân ve mekânın öğelerinin hafızanın önemli parçaları olarak öne çıktığından bahsetmiştir. Bu bağlamda tarih yazımına da toplumsal bellek üzerinden yaklaşan Halbwachs (2017) tarih ve hafızanın bir aradalığının mümkün olamayacağını savlamıştır. Çünkü ona göre bir hatıra hatırlandığı, var olduğu sürece canlıdır, yaşar ve sabitleme ihtiyacının dışında var olurken “tarihin tam da geleneğin bittiği noktada, toplumsal hafızanın söndüğü ya da ayrıştığı anda başlar.” (Halbwachs, 2017:76). Diğer taraftan, “Hafıza Mekânları” kavramı ve aynı adlı kitabı ile tarih, hafıza ve mekân tartışmalarına farklı bir perspektiften yaklaşan Pierre Nora (2006) söz konusu kavramı ile kolektif hafızanın oluşması ve devamlılığının ancak fiziksel olanla sembolik olanın bir aradalığı ile mümkün olabileceğini savlamıştır. Tarih ve hafıza ikircikliğinin farklı bir perspektiften yansımalarını yine aynı adlı eserinde bulmak mümkündür. Nora’ya göre tarih ve hafıza arasındaki ayrım şu şekildedir:

“Hafıza, tarih: Bunlar eş anlamlı değildir, hatta onları birbirleriyle zıtlaştıran çok şey vardır. Hafıza her zaman yaşanan gruplar tarafından üretilen yaşamın kendisidir. Bu amaçla, hafıza anımsama ve unutma diyalektiğine açık, onların sürekli biçim değiştirmelerinden habersiz, her türlü kullanımlara ve el oyunlarına karşı çok duyarlı, uzun belirsizliklere ve ani dirilmelere elverişlidir ve devamlı bir gelişim halindedir. Tarih ise artık bulunmayan şeylerin yeniden oluşturulmasıdır, ama bu hep sorunlu ve eksiktir: Hafıza, her zaman güncel bir olay, sürekli şimdiki zamanda yaşanan bir bağlıdır; tarih, geçmişin bir tasavvurudur (Nora, 2006:19).”

Halbwachs (2017) ile benzer şekilde Nora (2006) da tarih ve hafızanın zıt iki olgu olduğundan, hafızanın zaten hatırlanan canlı, şimdiki zamanda yaşanan olaylar olduğundan; tarihinse geçmişin belli versiyonlarının kavranış şekli olduğundan bahsetmiştir. Özellikle modern toplumlarda geçmiş ve mekân arasındaki ilişkinin hafızadan değil tarih olgusundan beslendiğine vurgu yapan Nora (2006), hafıza mekânları denilen yerlerin ironik bir şekilde aslında hafızaya değil tarihsel veriler üzerinden şekillenen “müzeler, arşivler, mezarlıklar, koleksiyonlar, bayramlar, yıldönümleri, anlaşmalar, tutanaklar, anıtlar, kutsal yerler” gibi soyut ve somut mekânlara referans

verdiklerini savlamıştır. Yani ona göre “hafıza mekânları, kendiliğinden hafızanın olmadığı düşüncesinden doğarlar” (Nora, 2006: 23).

Hafıza ve mekân ilişkisini mekânın üretimi ve ideolojiler bağlamında kavramsallaştıran Lefebvre “Mekânın Üretimi” kitabında “(toplumsal) mekânı (toplumsal) bir ürün” olarak tanımlamıştır (Lefebvre, 2014:56). Ona göre “her toplum (dolayısıyla, içerdiği çeşitliliklerle birlikte her üretim tarzı, genel kavramın kendini gösterdiği tikel toplumlar) bir mekân üretir, kendi mekânını üretir.” (Lefebvre, 2014:61). Mekânı toplumsal bir olgu, üretim ilişkilerinin bir sonucu olarak tanımlarken, toplumsal hafıza ve mekân tartışmalarını mekânın üretimi üzerinden tartışmıştır. Toplumsal hafıza ve mekân tartışmaları bağlamında Lefebvre (2014) sadece yaşanılan fiziksel olan mekânı değil aynı zamanda mekânsal pratiği, mekân temsillerini ve temsil mekânlarını da tanımlayarak bellek ve mekân ilişkisinin sosyo-kültürel, ekonomik ve politik etmenlerle olan kurgusunu da farklı okumalara açmıştır. Diğer bir değişle, mekânın üretimini sosyo-kültürel, ekonomik, politik etmenler dâhilinde kavramsallaştırmış; mekân aracılığıyla egemen ideolojinin yeniden üretildiğini ve toplumsal hafızanın da bu üretim bağlamında yeniden üretildiğini savlamıştır. Bu bağlamda Lefebvre’in yaklaşımında mekân, toplumsal ilişkilerin ve politikanın toplum üzerinde kurguladığı hegemonyanın öznesi ve nesnesi olarak karşımıza çıkar. Yani mekân üretilirken öncelikle politikanın nesnesi olarak temsil mekânı olarak tasarlanırken, toplumsal dönüşümün öznesi olarak mekânın temsili şeklinde kendini kabul ettirir ve son olarak gündelik hayat pratikleri içinde mekânsal pratik toplumla özdeşleşir demiştir. Bu kavramsallaştırma içinde toplumsal hafızayı beraberinde taşıyan bir mekân tanımı yatarken bellek oluşumunda ideolojinin etkin sürecini de görmek mümkün olmuştur.

Tüm bu tartışmalar bağlamında mekânın unutmaya ve anımsama eylemleri söz konusu olduğunda kolektif hafıza tartışmalarında başat rol oynadığını iddia edebiliriz. Kentsel mekân bireysel ve toplumsal belleğe dair birçok izi üzerinde taşıırken, -çünkü Halbwachs’ın da söylediği gibi, “ne kadar grup varsa o kadar hafıza vardır; hafıza, doğası bakımından değişik ve sınırsız, kolektif, çoğul ve bireyselleşmiştir.” (Nora, 2006:19)- aynı zamanda toplumsal olarak sürekli yeniden üretilir ve kolektif hafızaya birçok politik, kültürel, sosyo-ekonomik mesaj iletir. Bu sebeple kentsel mekânlar her katmanında farklı üretim ilişkileri pratiklerini ve toplumların tarihlerini beraberinde taşıırken; unutuşun ve hatırlanışın somutlaştığı kent mekânı şimdinin yaşadığı yer olarak öne çıkarken geçmişin ve aynı zamanda geleceğin şekillendirilmesine olanak tanır. Nora’nın (Nora, 2006:17) dediği gibi “süreklilik duygusunun kökü mekânda” iken Douglas’ın (1980:4) iddia ettiği gibi “unutmaya, belirsiz ve bölük pörçük izlenimlerden kaynaklanırken; hatırlama, onları uygun uyaran altında bir araya getirme sürecidir” ve bu süreç de mekânda gerçekleşir. Kentsel hafızada nirengi noktaları olarak öne çıkan anıt heykeller de tüm bu tartışmalar içinde önemli bir yere oturur. Bir politik söylemin nesnesi olarak üretilen anıt heykeller temsil mekânları olarak tasarlanırken, bu söylemin topluma iletilmesi ve toplumun değişiminin öznesi olarak mekânın temsili şeklinde meşruiyet kazanır ve gündelik hayat pratiği içinde toplumun ve toplumsal hafızanın bir parçası

halini alır. Gündelik hayata eklenen, toplumun geneli tarafından kabul edilir hale gelen anıt heykeller unutmaya ve hatırlamanın diyalektiğini, kentsel mekân sayesinde tetiklenen ve aktif hale gelen bir bellek tarafından sağlar.

IV. Temsil Mekânları Yoluyla Bir Hafıza İnşa Etmek: Barış Kızı Heykeli

Bugün başta Güney Kore olmak üzere; Amerika Birleşik Devletleri, Kanada, Almanya ve Avustralya'da kent meydanlarında ya da verilmek istenen politik mesajın en iyi iletileceği düşünülen önemli kentsel noktalarda, -genellikle Japonya Büyükelçiliği karşısı- yer alan "comfort women" meselesinin temsilleri anıt heykeller, ilk kez tazminat ve resmi özür hareketinin bir parçası olarak 2011'de Güney Koreli aktivistler tarafından Seul'daki Japon Büyükelçiliği'nin önüne Barış Kızı Heykeli (평화의 소녀상, "Sonyeosang", Statue of a Girl of Peace) adı altında dikilmiş, Japonya'da "Comfort Woman Heykeli" (慰安婦像), Batı'da ise "Seks Kölesi Heykeli" (Sex Slave Statue) olarak isimlendirilmiştir (Chun, 2020: 364). O zamandan beri, çok sayıda Doğu Asya diasporik topluluğu, söz konusu heykelin kopyalarını inşa etme girişimlerini desteklemiş ve bunun sonucunda da dünya genelinde farklı coğrafyalarda bu tarihi trajedinin tarafı olmayan ülkelerde bile heykeller dikilmiştir. 2013 yılında Kore asıllı Amerikan vatandaşlarına jest yapmak, comfort women yaşayanlarıyla dayanışma ruhunu geliştirmek ve Japonya'nın diplomatik duruşuna tepki göstermek amacıyla Kaliforniya'da Kore 2011 yılında Japonya Büyükelçiliği önüne Barış Kızı Heykeli'nin bir replikası inşa edilmiştir. Bu heykel Japonya tarafından şiddetle eleştirilmiş ve dava açılmıştır ancak kaldırılması yönünde karar çıkmamıştır (Yi ve Phillips, 2021). Bir diğer heykel ise San Francisco'da bulunan China Town olarak geçen mahallenin St. Mary Meydanına 2017 yılında Doğu Asya diasporal kimliğinin comfort women anıtlarının ayrılmaz bir parçası olduğunun güzel bir örneği olarak Comfort Women's Column of Strength adlı heykel dikilmiştir. Diğer comfort women heykellerinden hem fiziksel hem de mana anlamında farklılaşan bu heykelde ilk kez farklı etnik kimliklerden (Çin, Kore ve Filipinler) gelen üç genç kadın ve onlara dalgın bir ifadeyle bakan Kim Hak-Sun beraber tasvir edilmiştir. Ushiyama (2021: 1263) söz konusu heykelin "akışkan zaman" eseri olarak farklı etnik kökenlerden gelen kadınların yas tutmak yerine dayanışma içinde hayatta kalmayı kutladıklarını ve bu yönüyle mana bakımında diğer heykellerden farklı olduğunu iddia etmiştir. 1942-1945 yılları arasında Japon işgali altında bulunan Filipinler'de de sayıları 1000'i bulan birçok Filipinli kadın comfort women olmaya zorlanmıştır (McCarthy, 2020). Manila Körfezi'ne bakan geleneksel Filipinli elbisesi içinde gözleri bağlı bir Filipinliyi tasvir eden heykel 2017'de Filipinler başkenti Manila, Roxas Bulvarı'nda açıldı. Filipinler'deki Japon Büyükelçiliği, heykelin hassas bir tarihsel konuya değindiğini öne sürerek, heykelin kaldırılmasını talep etmiştir. Belli bir anıtın yıkılması talebi, tartışmalı hafıza siyasetinde alışılmadık bir durum değilse bile ve dünyanın birçok yerinde "heykel savaşları" olarak anılan bir çekişmenin ürünü bile olsa (Shim, 2021:4), Japonya bu talebi ile mağdur olmuş onca kadını görmezden gelmiştir. Buradan hareketle Shim (2021) Japonya'nın

mağduriyeti hatırlatan bir heykeli devirmeye çalışan tek devlet olduğunu iddia etmiştir. 1990'lardan bu yana Kore'den çok fazla göç alan New York banliyölerinde yakın zamanda yapılan anıtları analiz eden Noriko Matsumoto comfort women heykellerini bu anlamda diğer heykellerden farklı görmektedir ve söz konusu heykellerin bir "heykel savaşı"nın tarafı olamayacağını iddia etmektedir. Ona göre "comfort women heykellerini diğerlerinden farklı kılan şey "devlet şiddetine meydan okumanın, vahşetin orijinal mahallinin çok ötesinde bir yerde gerçekleşiyor olmasıdır" (2017: 2701).

Son yıllarda Avrupa'yı da etkisi altına alan comfort women tartışması sonucunda Almanya'da Bavyera'da ve hemen ardından Berlin'de Barış Kızı Heykelleri dikilmiştir (Ryall, 2020). Japonya bu heykellerin karmaşık, tarihi ve diplomatik bir meseleyi önemsizleştirdiğini iddia ederken (Ryall, 2020), uluslararası duruşuna zarar verdiği, haksız ve tek taraflı saldırılar olarak değerlendirdiği bu projelere şiddetle karşı çıkmış, birçok heykelin kaldırılması için girişimlerde bulunmuş ancak sadece Filipinler'de Manila kentine dikilen heykelin kaldırılmasını sağlayabilmiş ve birçok ülke ile de diplomatik sorunlar yaşamıştır (Shin, 2021). Özellikle Amerika Birleşik Devletleri'nde konumlandırılan comfort women heykelleri ile 2007'den sonra diplomatik ilişkiler yeni bir aşamaya taşınmıştır. Sağcı Başbakan Abe Shinzo'nun da desteklediği aşırı sağcı Japon bir grup olan the Society for the Dissemination of Historical Fact comfort women ve destekçilerine karşı hareket başlatırken, Başbakan'ın ordunun yalnızca kadınları zorla çalıştırma sürecine dahil olduğu iddiasına sahip çıkarak bu iddiayı ulus ötesinde yaymaya çalışmışlardır (Yamaguchi, 2018). Buna karşılık, ABD Temsilciler Meclisi Japonları kınamak için oy kullanırken; aynı grup Başbakan desteğinde, Washington Post'a "Gerçekler" başlığı altında seks köleliğini inkâr etmenin yanında, söz konusu kadınların saha görevlileri ve hatta generallerden daha çok kazandıklarını iddia eden bir yazı yayınlamışlardır (Committee for Historical Facts, 2012). Söz konusu Barış Kızı Heykeli'nde gençliğinin baharında sistematik olarak tecavüze uğramış genç bir kız sandalyede oturur şekilde tasvir edilmiştir. Yüzü kızgın ama bu meselenin çözülmesine dair kararlılıkla korkmadan bakan birinin yüzüdür. Kırılmış saçları ailesi ve arkadaşları ile zorla koparılmış bağlarını temsil etmektedir. Ellerini yumruk yapmış bu genç kız Japonya'nın işlediği savaş suçları karşısında artık susmak istemediğini ve gerçekleri söylemek arzusunu belirtir şekilde tasarlanmıştır. Ayakları yere tam olarak basamamaktadır. Bu ise kurbanın toplum tarafından hayat kadını ya da kötü kadın olarak etiketlendiğini ve dışlandığını bu anlamda da stabil bir hayatının olmadığını temsil etmektedir. Omzuna kondurulmuş kuş; barış, özgürlük ve kurtuluşu ve aynı zamanda vefat etmiş "comfort women" olmaktan kurtulamamış kadınları sembolize eder. Heykelin arkaya düşen gölgesi yaşlı bir kadındır, bu da bu zulmü yaşamış artık yaşlanmış kadınları temsil eder. Genç kızın yanındaki boş sandalye izleyenlerin bilincine "ya tam da bu noktada, burada sen veya tanıdığın bildiğin biri otursaydınız?" fikrini sunmak üzere yerleştirilmiştir (Kim ve Kim, 2016: 24 aktaran Kim, 2020: 399; Chun, 2020: 363). İzleyici ile interaktif bir etkileşim yaratma çabası, heykellerin bir tür

ahlaki ve politik otorite iddia etme gücü onları araştırma konusunun öznesi yaparken belirli bellek anlatılarının ön plana çıkarılması ve bastırılmaya ya da yok edilmeye çalışılması Barış Kızı Heykeli örneğinde olduğu gibi bir anıtı bütün dünyanın gündemine getirebilir (Shim, 2021: 11). Bu anlamda “Comfort women” heykelleri ve dikildikleri yerler birer kentsel nirengi noktası yaratmakla kalmamış aynı zamanda hafıza mekânlarına referans verirken, “comfort women” hafızasını canlı tutan kadınlar artık yaşamadığından onların yaşadıklarının temsil mekânı olma görevi de bu heykellere ve yerleştirildikleri alanlara devredilmiştir. Lefebvre (1991: 68), temsil mekânını “mekâna eşlik eden imgeler ve semboller aracılığıyla yaşanan” mekân olarak tanımlamış, “...egemen olunan, dolayısıyla maruz kalan mekândır. Fiziksel mekânı, nesnelere sembolik olarak kullanarak kapsar” demiştir. Bu bağlamda, kentlerin önemli noktalarına ve genellikle Japon Büyükelçiliği karşısına konumlandırılan “comfort women” heykelleri ile savaşın hatırlanması ve kabul edilmesi gereken anısı, Japonya karşısında diplomatik haklarını talep edebilen bir dönemin seks kölesi kadınların varlığını bir mekânsal temsiller sistemi ile kolektif hafızanın bir parçası haline getirmiştir. Tarihi bir olayı anmak üzere hazırlanmış nesnelere ve mekânları araştırılan retorikten yola çıkarak, comfort women heykellerinin ilki olan bu çalışmanın da ana eksenini oluşturan Barış Kızı Heykeli’nin maddesel boyutlarını ele aldığı çalışmada Shim (2021: 2), anma etkinliklerinin ancak anımsatıcılarla mümkün olduğunu bu bağlamda da söz konusu heykelin bu görevi gördüğünü iddia etmiştir. Kore’de başlayan comfort women heykelleri her ne kadar bu çalışmanın sınırları dışında olsa da ulus ötesi boyuta da taşınmış ve etki ile kolektif bellek ve hafıza çalışmalarında değişen yaklaşımlara bakıldığında, comfort women heykellerinin birçok coğrafyada kendine yer bulmasının sebebini, ancak hafıza ve kolektif bellek çalışmalarında meydana gelen paradigma kayması göz önünde bulundurulduğunda anlaşılabilir olacağını fark ederiz. Tarihi çok eskiye dayanan toplumsal hafıza, kolektif bellek çalışmaları genel olarak o ülkenin halkının tarihine, zamanına, mekânına ve hafızasına referans verirken; küreselleşme ile birlikte insan, sermaye, teknoloji, mal ve bilgi hareketliliği ulus devletin sınırları dışına taşınmış bu da beraberinde hafıza/bellek çalışmalarında bir paradigma kaymasını getirmiştir. Gelenen bu noktada ise özellikle söz konusu “comfort women” heykelleri incelendiğinde kolektif hafızanın ulusal olduğu varsayımı eksik olacaktır. Özellikle son dönemlerde akademisyenler ve araştırmacılar bellek anlatısı ve pratiklerinin çoğu durumda -örneğin Nazi soykırımı- ulusal sınırları aştığını iddia etmektedir (Alexander, 2004; Hirsch and Spitzer, 2009; Levy and Sznajder, 2002; Rothberg, 2009). Astrid Erl (2011) “kültürlerarası bellek çalışmaları” yapmanın önemine dikkat çekerken, akademide hatırlama ve unutmamanın ulusal sınırları aşan boyutlarına dikkat verilmesi gerektiğini savlamıştır. Burada amaç ulus ötesi süreçlerin ön plana çıkarılmasıdır. Ancak bu bakış açısı bize birçok ülkede gerçekleştirilen “comfort women” anma törenlerini ve farklı ülkelerin kamusal alanlarında söz konusu ülke halkının kolektif belleğine sunulan “comfort women” heykellerinin ve yarattığı diplomatik krizin karmaşıklığını ve çeşitliliğini anlamak için olanak sağlar.

Bu bağlamda “comfort women” meselesi 1990'lara kadar aslında sadece bir kısım kadının hafızasında yer eden tarihsel bir olay olarak kalmıştır. Ulusal bir mesele haline getirilemediği gibi, tarih kitaplarında bile yer almamıştır ve fakat bu trajedinin sağ kurtulan kadınları da öldüğünde hiç yaşanmamış olacak olması içten bile değildir. Bu acı hatıra; canlı olsa da, kadınların hafızalarında yaşa da toplumsal bellekte yerini alamamıştır. İlk kez yüksek sesle kamusal alanda konuşulmaya başlandığında unutmayı ve anımsamayı tetiklemiş; beraberinde birçok tartışmayı getirmiştir. Kim (2020: 397) Asya Pasifik Savaşı sonrası Amerika'nın kurguladığı barış ortamında Japonya'nın işlediği savaş suçlarına rağmen yeterli bedeli ödemediğini, Doğu Asya Barışı'nın hafıza kaybı/bellek yitimi/amnezi üzerine kurgulandığını ve unutulması sağlanan en önemli meselelerden birinin comfort women meselesi olduğunu iddia etmiştir. Bu bağlamda “comfort women” heykellerini söz konusu bellek yitimine bir müdahale; hafızayı geri kazandırma ve bu hafızayı toplumsal belleğin bir parçası haline getirme çabası olarak yorumlamak oldukça mümkündür. Görsel temsillerin, bir ulusun kültürünü, toplumunu ve siyasetini güçlü bir şekilde etkilediğini; tarihin önemli dönem noktalarında en belirgin olanın, çoğu durumda da görsel görüntülerin olayların yönünü ve sonucunu etkilediğini ve bu doğrultuda, tarihsel bir olayın görsel boyutunu incelemek bize yalnızca görüntülerin siyaset alanındaki rolü hakkında daha fazla bilgi edinme fırsatı vermekle kalmadığını, aynı zamanda olayın kendisini daha derinden anlamamızı sağladığını iddia eden Chapman (2021: 421) Barış Kızı Heykelinin bu görsel temsil tanımının iyi bir örneği olduğunu belirtmiştir.

Söz konusu Barış Kızı Heykeli ve devamında Amerika Birleşik Devletleri, Kanada, Almanya, Avustralya ve Filipinler'de (kaldırılmıştır) benzerleri yapılan “comfort women” heykelleri bu trajediyi politik olarak üretilen temsil mekânı üzerinden toplumsal hafızaya sunmayı amaçlamıştır. Summers (2003: 3) temsilin felsefi açıdan çağrışıma açık ve zor bir terim olduğunu fakat temsil olmadan nesnelerin dünyasının tartışmaya açılmayacağını savlarken heykelleri göz önünde bulundurmamış olsa da bir heykelin temsili tartışılmadan varlığını anlamlandırmak oldukça zor olacaktır. Barış Kızı Heykeli bu bağlamda toplumsal bellekte yer edinmeye çalışan “comfort women”ların temsilidir. Diğer taraftan çok az insan heykeli bir sanat eseri, soyut fikirlerin somut bir temsili olarak görüyor gibi görünse de (Chun, 2020: 382), comfort women heykeli bir anıt; sanat eseri olarak yaşayan bir hafızanın somut bir temsili olarak kolektif hafızaya katkı sunmaktadır. Bireysel, parçalı ve katmanlı bir hafızayı kolektif hafızaya taşımak bu heykellerin kamusal görevi olarak öne çıkarken; fiziksel olanla sembolik olanı bir araya getirme görevini başarıyla yaparlar.

Diğer bir değişle, “comfort women” meselesinde yaşayan bir hafıza vardır ve söz konusu hafızanın taşıyıcıları olarak oradadır fakat bu hafıza henüz kolektif bir hafızaya yani toplumsal belleğe referans verememektedir. Bu zulmü yaşamış, deneyimlemiş ve bundan sağ kurtulmuş kadınlar yıllarca susmaya zorlanarak başka bir zulmün nesnesi haline gelmiştir. Bu bağlamda “comfort women” heykeli ile kendi deneyimlerini ve hafızalarını toplumun belleğine sunmayı arzu ettikleri göz ardı edilemez. Geçmiş ve mekân

arasında hafızadan beslenen bir ilişki yaratma amacına örtük olarak hizmet edecek olan “comfort women” heykelleri bir süre sonra artık bu yaşanan trajediyi hatırlayan kalmadığında ise tarihi bir trajedi olarak mekân ve geçmiş arasındaki ilişkiyi tarih üzerinden kurgulamış olacaktır. Bütün bu kavramsal tartışmalar dikkate alındığında ve kentsel çevre göz önünde bulundurulduğunda “comfort women” simgesi olan kadın figürü anıtsal heykeli var olan toplumsal gerçekliğin ve mekânsal kurgunun doğrudan ya da dolaylı bir anlatımına katkı sağlarken, uyarıcı ve kışkırtıcı yapısı ile kamusal alanı kullanan kimseler ve Japon Büyükelçiliği çalışanları ile mesajını iletir. Dolayısıyla şu an var olan algıya katkı sağlar. Yani diğer bir deyişle heykel üzerinden tarih yazımında es geçilmiş bir trajedinin varlığı sonsuzlaştırılarak ve hafızanın doğrudan nesneye bağlı yapısı harekete geçirilerek bireysel ve kolektif bellekte kendine yer edinmeye çalışır. Bu bağlamda Japon Büyükelçiliği önüne konulan Barış Kızı Heykeli seks kölesi yapılmış kadınların anılarını kolektif belleğe aktarırken, bu anıları sürekli canlı tutma işlevi görür ve Japon yetkilileri bir krize sürükleyen dinamiği de çalıştırmış olur. Bu bağlamda kent mekânına yerleştirilen anıtsal bir heykel hafıza ile doğrudan ve dolaylı olarak ilişki kurarak mekânsal sorgulama alanının içine nüfuz eder. Anıtsal heykelin hafıza ile kurduğu ilişkiyi Japonya-Güney Kore diplomatik krizi üzerinden okumak ise bize farklı sorgulama alanları açar. Anıtsal heykel, savaş sürecinde seks kölesi yapılmış kadınların bireysel belleği ve onların ülkesinin kolektif bellekleri ile Japonya'nın kolektif belleğini kışkırtarak, savaş hafızasının bilinçli bir deneyimini ortaya koyarken, savaşın cephe gerisinde kadınların yaşamlarının yeniden gözden geçirilmesine ilişkin bir gerekliliğe dair bilinci tetikleyerek önemli bir kamusal görev üstlenir.

Diğer taraftan, tarihsel konjonktürde, “comfort women” olmak zorunda bırakılmış kadınları özerk bir özne olarak temsil eden söz konusu heykel, iktidar temsilini de yapmaktadır. Heykel yerleştirildikten sonra ortaya çıkan diplomatik kriz, toplumsal ilişkilerin mekânsal üretiminde kentsel yapının rolü hakkında düşünmeye de olanak sağlarken içerdiği temsiller, söylemsel işlev tartışmaya değerdir. Heykel hem var olan tarihsel sabit bir anlatıyı yeniden temsil eder ve hem de bir kentsel yapı olarak yalnızca ideolojik bir mesajı ileten değil aynı zamanda toplumsal mekânın oluşumunun da bir bileşeni olarak öne çıkar.

V. Sonuç Yerine

“Comfort women” heykelleri bir dönem seks köleliği yapmak zorunda olan kadınların ve onları buna mecbur bırakan sistemin temsili halini almış; toplumsal hafızaya tarihi bir trajediyi yerleştirmeyi kamusal görev edinirken, küresel ölçekte yaygınlaşarak toplumsal bellek krizlerine ve mekân siyasetine dair önemli noktaları tartışmaya açmıştır. Söz konusu heykeller bu tarihi travmayı somutlaştırarak kentsel mekânda toplumların kolektif hafızalarına sunmuştur. Bir taraftan Kore ulusu anımsayışın tarafı olarak “comfort women” olmak zorunda kalmış kadınlara karşı sadece empati yeteneği kazanmakla kalmamış, aynı zamanda bu tarihi travmatik olaya karşı hesap sorabilmiş ve bütün diplomatik krizlerle başa çıkmayı göze almıştır.

Diğer taraftan unutuşun tarafı Japonya ise sömürgeciliğin ve “comfort women” meselesinin çetin mirası ile yüzleşmeye mecbur olmuş, “comfort women” heykellerinin siyasi gücünü diplomatik krizlerle deneyimlemek halinde kalmıştır. Bu mefhum olayın anısına dair yapılmış heykeller, kentsel mekânda toplumların hafızalarını unutma ve anımsama bağlamında tarihsel bir travmayı somutlaştırmada ne kadar güçlü olduğunu göstermiş, siyasi bir güç olarak kullanıldığında ne derece etkili olabileceğini tartışmaya açmıştır.

VI. Kaynakça

- Alexander, J. C. (2004). On the construction of moral universals: the ‘Holocaust’ from war crime to trauma drama. In: Alexander JC, Eyerman R, Giesen B, et al. (eds) *Cultural Trauma and Collective Identity*. Berkeley, CA: University of California Press, pp. 196-263.
- Asian Women Fund (1996). *피해자의 목소리 - 각각의 피해상황과 전후*. Retrieved June 23, 2022, from <https://www.awf.or.jp/k3/oralhistory-00.html>
- Chapman, D. (2020). Visualising Korea: The politics of the statue of peace. *Asian Studies Review*, 45(3), 420-434. <https://doi.org/10.1080/10357823.2020.1840511>
- Chun, D. (2020). The Battle of Representations: Gazing at the Peace Monument or Comfort Women Statue, positions: asia critique, Volume 28, Number 2, May 2020, pp. 363-387 (Article) Published by Duke University Press
- Çelik, H. (2020). Rahatlama Birlikleri: Feminizm Çerçevesinde Bir Analiz. *Alternatif Politika*, 12(3), 516-541.
- Denying ‘Comfort Women’ Stains Japan Honour: Yohei Kono. (2015, June 9). NDTV. Retrieved April 2, 2022, from <https://www.ndtv.com/world-news/denying-comfort-women-stains-japan-honour-yohei-kono-770097>.
- Douglas, M. (1980). Introduction: Maurice Halbwachs (1877-1945) *The Collective Memory* (pp. 4-6). New York: Harper&Row
- Erl, A. (2011). Travelling Memory, *Parallax*, 17:4, 4-18, DOI: 10.1080/13534645.2011.605570
- Establishment of the AW Fund, and the basic nature of its projects. (n.d.). Retrieved April 3, 2022, from <https://awf.or.jp/e2/foundation.html>
- Filiz, B. (2019). *Militarizm ve Kadın: İkinci Dünya Savaşı’nın Rahatlatici Kadınları* (thesis).
- Halbwachs, M. (2017). *Kolektif bellek* (Banu Barış, Çev.). Ankara: Heretik Yayınları.
- Hashimoto, A. (2015). *The Long Defeat: Cultural Trauma, Memory, and Identity in Japan*. Oxford: Oxford University Press.
- Higashi, J., Veki, Y., Field, N., et al. (2015). ‘Comfort women’ denial and the Japanese right. *Asia Pacific Journal Japan Focus* 13(30): 1-7.
- Hirsch, M. and Spitzer, L. (2009). The witness in the archive: Holocaust Studies/Memory Studies. *Memory Studies* 2(2): 151-170.

- Inuzuka, A. (2021). Non-Western Colonization, Orientalism, and the Comfort Women: The Collective Memory of Sexual Slavery under the Japanese Imperial Military,
- Joo, S. (2019). Counter-narratives: Rizpah and the 'comfort women' statue. *Journal for the Study of the Old Testament*, Vol. 44(1) 79-98, sagepub.com/journals-permissions DOI: 10.1177/0309089218772572
- Kim, J. (2020). Going transnational? A feminist view of "comfort women" memorials, *Asian Journal of Women's Studies*, 26:3, 397-409, DOI: 10.1080/12259276.2020.1808287
- Kim, M. and Schwartz, B. (eds) (2010). *Northeast Asia's Difficult past: Essays in Collective Memory*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Kuki, S. (2013). The Burden of History: The Issue of "Comfort Women" and What Japan Must Do to Move Forward. *Journal of International Affairs*, 67(1), 245-256. <http://www.jstor.org/stable/24461685>
- Lefebvre, H. (2014). *Mekânın Üretimi*. (çev. Ergüden İsjk.) Sel.
- Levy, D. and Sznajder, N. (2002). Memory unbound: the Holocaust and the formation of cosmopolitan memory. *European Journal of Social Theory* 5(1): 87-106.
- Lind, J. M. (2008). *Sorry States: Apologies in International Politics*. Ithaca, NY: Cornell University Press.
- Luck, A. (2018). No comfort in the truth: It's the episode of history Japan would rather forget. Instead comfort women are back in the news. *Index on Censorship*, 47(1), 19-21. <https://doi.org/10.1177/0306422018770099>
- Malaparte, C. (1965). *Kadınlar da savaşı Yitirdi*. (çev. Saraç Tahsin, & Açar Turhan) Toplum.
- Matsumoto N (2017) The past of others: Korean memorials in New York's suburbia. *Ethnic and Racial Studies* 40(15): 2691-2709.
- Morgan, R. (2002). Chinese, Japanese, and United States Views of the Nanking Massacre: The Supreme Court Trial of Shiro Azuma. *American Journal of Chinese Studies*, 2002, Vol. 9, No. 2, pp. 235-246 Published by: American Association of Chinese Studies Stable URL: <https://www.jstor.org/stable/44288708>
- Mumford, L.(1971). The death of the monument. J.L.Martin, B.Nicholson, N.Gabo (Ed.), *Circle International Survey of Constructive Art*. (s. 263-270) içinde. New York: Praeger Publishers.
- Mumford, L.(2013). *Tarih boyunca kent* (G.Koca-T.Tosun, Çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Nora, P. (2006). *Hafıza Mekanları* (çev. M. E. Özcan). Ankara: Dost Kitabevi Yayınları.
- Platon, (2005). *Devlet*. (Çev: Cenk Saraçoğlu - Veysel Atayman) Bordo Siyah
- Rothberg, M. (2009). *Multidirectional Memory: Remembering the Holocaust in the Age of Decolonization*. Stanford, CA: Stanford University Press.
- Ryall, J. (2020). Korean 'comfort woman' statue in Berlin angers Japan. DW.com, 1 October. Available at: <https://www.dw.com/en/japan-comfort-women-korea-berlin-sexual-slavery-world-war-ii/a-55117648> ((erişim 02.01.2022)).

- Shim, D. (2021). Memorials' politics: Exploring the material rhetoric of the Statue of Peace. *Memory Studies*. <https://doi.org/10.1177/17506980211024328>
- Shin, H. (2021). Voices of the "Comfort Women": The Power Politics Surrounding the UNESCO Documentary Heritage. *The Asia-Pacific Journal*, 19 (5), 1-19. Retrieved April 5, 2022, from <https://apjif.org/-Heisoo-Shin/5551/article.pdf>.
- Soh, C. S. (1996). The Korean "Comfort Women": Movement for Redress. *Asian Survey*, 36(12), 1226-1240. <https://doi.org/10.2307/2645577>
- Summers, D. (2003). "Representation." In *Critical Terms for Art History*, edited by Robert Nelson and Richard Shiff, 3 - 19. Chicago: University of Chicago Press.
- Tanaka, Y. (2002), *Japan's Comfort Women: Sexual Slavery and Prostitution During World War II and the US Occupation*. New York: Routledge.
- Ushiyama, R. (2021). 'Comfort women must fall'? Japanese governmental responses to 'comfort women' statues around the world. *Memory Studies*. 2021;14(6):1255-1271. doi:10.1177/17506980211054308
- Wakabayashi, B. T. (ed.) (2017). *The Nanking Atrocity, 1937-38: Complicating the Picture*. 2nd ed. New York: Berghahn.
- Wüstenberg, J. (2019). Locating transnational memory. *International Journal of Politics, Culture, and Society* 32(4): 371-382.
- Yalım, İ. (2009). Ulus Devlet'in Kamusal Alanda Meşruiyet Aracı: Toplumsal Belleğin Ulus Meydanı Üzerinden Kurgulanma Çabası. Güven Arif Sargın (Der.), *Başkent Üzerine Mekân-Politik Tezler Ankara'nın Kamusal Yüzleri*, (s. 157-214) içinde. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Yamaguchi, Y. (2018). Revisionism, ultranationalism, sexism: relations between the far right and the establishment over the 'comfort women' issue. *Social Science Japan Journal* 21(2): 193-212.
- Yi, J. and Phillips, J. (2021). On 'Comfort Women' and Academic Freedom. *The Diplomat*, 18 February. Available at: <https://thediplomat.com/2021/02/on-comfort-women-and-academic-freedom/> (erişim 03.03.2022).